

DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.23>

УДК 351.746.1

Парубчак Іван Орестович

завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького,
доктор наук з державного управління, доцент

Балашов Анатолій Миколайович

професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної академії управління персоналом,
доктор наук з державного управління

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДІВ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ
В СИСТЕМІ РЕФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ**

Із відновленням незалежності Україна гостро поставила питання національної безпеки від зовнішніх та внутрішніх загроз. Держава відповідно до законів через законодавчі, виконавчі та судові органи має забезпечити безпеку суспільства та кожної людини. Успішне функціонування системи національної безпеки залежить від чіткого розподілу впливу, що є частиною цієї системи. Відповідно до Конституції України організація мусить забезпечувати безпеку в політичній, соціальній та економічній сферах. Компетентність системи національної безпеки визначається залежно від характеру загроз, властивих цій галузі. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах свого впливу забезпечують виконання законів, указів Президента України, концепцій, програм, рішень органів державної влади у сфері національної безпеки.

Найнижчий рівень національної безпеки – місцева влада, що забезпечує національну безпеку для задоволення потреб адміністративних та територіальних одиниць, за якими вона здійснюють контроль. Таким чином, національна безпека України підлягає державному контролю. У діяльності, що проводиться державною адміністрацією у сфері національної безпеки, важливою є роль поліції. Діяльність цих органів має бути надійною гарантією суспільної безпеки. Пріоритетом верховенства права та європейської інтеграції є зміщення акцентів правоохоронних органів на захист інтересів та прав громадян як найвищої соціальної цінності та основної мети національної безпеки.

В основу побудови системи внутрішніх справ України вчені пропонують континентальну європейську модель організації поліції. У той же час усі зусилля мають спричинити регулятивну та правову базу до європейських стандартів, включаючи рекомендації Ради Європи. Важливо значно зменшити кількість правоохоронців. Створена спеціальна комісія для розроблення нового проекту Концепції реформування внутрішніх справ, до якої увійшли відомі вчені та керівники відомств Міністерства внутрішніх справ. У її складі почали працювати шість груп, робота яких охоплювала діяльність органів внутрішніх справ, уключаючи реформу кримінальної міліції; підрозділи по боротьбі з розслідуванням економічних злочинів, інформування внутрішніх справ.

Пріоритетним напрямком розроблення та ухвалення концепції реформи внутрішніх справ має стати напрямок реформування безпеки правоохоронного сектору. Тому потрібно мати науково обґрунтоване бачення, стратегію та тактику реформ.

***Ключові слова:** експертна діяльність, реформування, підходи, органи внутрішніх справ, система, національна безпека, державне управління.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах вирішення завдань національної безпеки українське суспільство й держава гостро потребують чітких орієнтирів, цілісної концепції перетворень, що може гарантувати виразне бачення вектору трансформації суспільних процесів і, зокрема, слугувати основою для розроблення реалістичних, науково обґрунтованих програм реформування експертної діяльності правоохоронних органів. Перед Україною з усією гостротою постали питання, пов'язані із забезпеченням її національної безпеки як стану захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

У широкому розумінні комплексна система забезпечення національної безпеки має включати в себе сукупність суб'єктів безпеки з метою надійного захисту об'єктів безпеки, стабільного функціонування суспільних відносин у країні й попередження виникнення загроз й усунення їх наслідків. Усебічний характер загальнодержавних заходів гарантування національної безпеки України, різниця у засобах, силах і організаційних формах реалізації цих заходів визначають конкретну роль кожного органу державного управління в гарантуванні національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців і практиків, які ґрунтовно займаються дослідженням питань діяльності зарубіжних правоохоронних органів, варто виокремити І. Антонова, І. Арістову, І. Зозулю, В. Заросила, Г. Ермоловича, С. Калюжного, Г. Коваль, М. Криштановича, О. Леженіну, І. Лопушинського, Н. Матюхіну, С. Мельника, О. Проневич, П. Радченка, Є. Соломатіна та ін. [6]. Водночас, віддаючи належне напрацюванням цих фахівців, слід зазначити, що у

вітчизняній науці державного управління нині бракує досліджень, присвячених узагальненню діяльності органів внутрішніх справ.

Щодо ефективного реформування експертної діяльності в системі Міністерства внутрішніх справ України вітчизняні науковці й практики рекомендують звернути увагу на відбір і розроблення проєктів інноваційних правоохоронних технологій, що мають стратегічне значення для розвитку та експертної діяльності. Як базові засади переходу до нової концепції реформування системи органів Міністерства внутрішніх справ України вони пропонували ухвалити пропозиції з проблем реформування щодо застосовності та можливості реалізації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Суперечливими залишаються погляди на об'єкти національної безпеки, а також їх місце в правовому регулюванні діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення національної безпеки. Організація ефективної експертної діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення національної безпеки вимагає певної систематизації залежно від рівнів їх нормативно-правового регулювання. Слід визнати, що розроблення стратегії забезпечення законності і правопорядку є однією з визначальних внутрішніх функцій демократичної, соціальної, правової держави.

Наявний взаємозв'язок цих суспільних відносин дає змогу розглядати їх як цілісний складний об'єкт національної безпеки у сфері управління внутрішніми справами [4]. У теоретичному плані та практичній експертній діяльності потрібно розуміти, що це самостійні інститути діяльності, які визначають головні напрямки діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення основних об'єктів національної безпеки від потенційних загроз, джерела яких можуть бути розташовані на території України або за її межами.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування та аналіз ефективності державного управління реформуванням системи органів внутрішніх справ в експертній діяльності відповідно до стратегії національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Держава відповідно до чинного законодавства через органи законодавчої, виконавчої й судової влади має забезпечувати безпеку суспільства і кожного свого громадянина. Головне завдання держави полягає в тому, щоб створити таку систему безпеки, за якої можна було б здійснювати свідомий цілеспрямований вплив на всі загрози. Система національної безпеки уособлює сукупність суб'єктів забезпечення національної безпеки, об'єднаних цілями й завданнями із захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави.

Обсяг і складність вирішуваних завдань у системі національної безпеки вимагає узгодженої діяльності всіх суб'єктів гарантування. Успішне функціонування системи національної безпеки залежить від чіткого розподілу компетенції органів, які входять до цієї системи. Головним критерієм розподілу компетенції є її відповідність діяльності суспільних відносин. Так, компетенція суб'єктів системи національної безпеки визначається залежно від характеру загроз, домінантних у певній сфері діяльності.

Чинні на сьогодні організаційні структури поліцейської системи конкретної держави є результатом її тривалого історичного розвитку. Процес пошуку оптимальної моделі поліцейської системи в системі національної безпеки відбувається неперервно в усіх країнах світу незалежно від обраної форми державного устрою, правління й політичного режиму [8]. Стан системи забезпечення національної безпеки України правоохоронними органами визнавався складним і незавершеним. Попри зростальний потенціал правоохоронних структур, їх діяльність часто не мала адекватних юридичних інструментів для протидії екстремізму, злочинності.

Модернізація експертної діяльності органів внутрішніх справ України, забезпечення такого її функціонування, яке б відповідало ідеалам і принципам правової держави, була можливою насамперед саме за рахунок зміни ідеологічної основи всієї правоохоронної системи. Діяльність органів внутрішніх справ України щодо захисту внутрішньої безпеки держави і забезпечення безпеки її громадян слід розглядати не стільки в статичній, скільки саме з урахуванням міжнародного досвіду здійснення державної поліцейської політики.

На поліцію, як одну з найважливіших складових державного механізму забезпечення внутрішньої безпеки держави, покладено виконання багатьох функцій, зокрема й забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян, охорона громадського порядку і боротьба із злочинністю. Важливе значення має орієнтованість майбутніх спеціалістів-експертів не лише на загальні завдання правоохоронної діяльності, а передусім на специфіку конкретної роботи в конкретній поліцейській службі [2]. У цьому разі максимально скорочується період їх адаптації до професійної діяльності, вона набуває потрібної ефективності.

Розподіл витрат на експертну діяльність між урядом і місцевою владою, безумовно, сприяє економії та раціоналізації використання бюджетів певної сторони. Характерним є наявність загальнонаціональних і регіональних програм діяльності поліції, що включають юридичні, організаційно-управлінські та інші взаємопов'язані заходи із достатнім фінансовим забезпеченням. Творче використання такої практики, без сумніву, складає для України значний інтерес і є досить перспективною справою. Загалом, визначаючи стратегічні завдання у сфері забезпечення експертної діяльності, вони визначаються основними чинниками: вимоги і побажання суспільства відносно діяльності поліції, потреби органів влади як на національному, так й на регіональному рівнях, галузевих служб та підрозділів.

Суттєве коригування поліцейсько-правової доктрини стало наслідком усвідомлення потреби пошуку інноваційних підходів до організації діяльності поліції, оскільки механічне нарощування потенціалу поліцейської організації та нагромадження ресурсної бази не призвело до поліпшення криміногенної обстановки [1]. Наявність розвинутих моделей і підходів до управління діяльністю поліцейських сил створює можливість визначити магістральний шлях удосконалення діяльності органів внутрішніх справ, адаптувати найбільш ефективні організаційно-правові форми до практики забезпечення національної безпеки.

Національна безпека України є об'єктом державного управління, і йому властиві загальні для всієї системи державного управління риси та принципи, а діяльність органів внутрішніх справ у сфері забезпечення національної безпеки має досить складний характер. У механізмі держави вони не є спеціальними органами, що мають безпосередньо гарантувати належний рівень національної безпеки, проте через багатоаспектність і багатофункціональність їх експертної діяльності із протидії широкому колу загроз національна безпека були об'єктом їх захисту.

Міністерство внутрішніх справ бере участь у розробленні та реалізації державної політики щодо забезпечення національної безпеки. Слід зазначити, що система органів внутрішніх справ водночас є й об'єктом, і суб'єктом управління [3]. Результативність функціонування експертних підрозділів і служб ОВС багато в чому залежить від ефективності управління ними. Як різновид державного управління, вони мають забезпечувати взаємодію системи, підрозділів і служб органів внутрішніх справ як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань у сфері забезпечення національної безпеки держави.

Особливе місце органів внутрішніх справ у системі забезпечення національної безпеки зумовлене обсягом і складністю їх роботи в галузі здійснення правоохоронної діяльності, а також тим, що на них покладається

основний тягар боротьби зі злочинністю та роботи із профілактики й запобігання злочинів з метою реалізації єдиної державної політики боротьби зі злочинністю, яка є складовою внутрішньої політики держави [7]. Соціальні, організаційні, фінансові та правові чинники, інтенсивний розвиток нових суспільних відносин, процеси становлення правової держави зумовлюють потребу дальшого реформування ОВС України.

Потреба реформування експертної діяльності органів внутрішніх справ викликає низку причин, пов'язаних із такими чинниками, як європейський вибір нашої країни; намагання перетворити силове, мілітаризоване, авторитарне відомство, у діяльності якого переважали примус і каральний чинник, на справді правоохоронний орган європейського зразка, який би забезпечував реалізацію наданих йому повноважень, здійснював відповідне обслуговування населення, виходячи з пріоритетності прав і свобод людини.

Нехтування держави інтересами органів внутрішніх справ, а загалом і суспільства шляхом недостатнього фінансування та матеріально-технічного забезпечення, анулюванням соціальних преференцій, втягуванням ОВС у політичні суперечки, волонтаристське втручання як у структуру, так і діяльність системи призвели до того, що загалом стан системи органів МВС України залишився майже на тому самому рівні розвитку, що й раніше, а процес реформування набував негативних рис.

Існують конкретні специфічні методи роботи та експертної діяльності, що відбивають демократичні принципи і які можна буде проаналізувати й адаптувати. Слід зазначити, що формування державою нормативних правових засад регулювання діяльності органів внутрішніх справ як важливої умови забезпечення внутрішньої безпеки країни, суспільства і громадян є складним і багатомірним процесом. Воно потребує насамперед вироблення та ухвалення відповідних нормативно-правових актів, нормами яких має бути визначено мету, завдання, основні напрямки діяльності цих органів, закріплено коло суб'єктів, уповноважених вживати заходів.

Це має сприяти зміцненню соціальної та політичної стабільності в державі, зростанню довіри інститутів громадянського суспільства до ОВС, підвищенню рівня захищеності громадян від злочинних посягань. Розбудова національної держави в Україні, радикальні реформи в усіх сферах життя нашого суспільства, складні процеси геополітичних змін у сучасному світі, а також значне зростання кількості правопорушень, поява нових видів злочинів у країні зумовили виникнення нових, складніших, багатопланових проблем забезпечення національної безпеки.

Державне регулювання діяльності ОВС у контексті національної безпеки здійснюється шляхом правового визначення конституційних та інших законодавчих засад цієї діяльності, її стратегії, основних напрямків і завдань на певний період, забезпечення реальної координації зусиль усіх підрозділів органів внутрішніх справ. Це вимагає конкретизації й деталізації загальних норм права для діяльності органів внутрішніх справ у цій сфері для оптимального їх функціонування й упорядкування діяльності в питаннях забезпечення національної безпеки.

У сфері забезпечення національної безпеки важливість раціонального правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ багаторазово збільшується, що зумовлює потребу виокремлення відповідної системи законодавства як системи взаємоузгодження різних галузей законодавства або комплексної системи нормативно-правового регулювання забезпечення національної безпеки України. Причина такого становища полягає в тому, що системний підхід до формування права для органів внутрішніх справ у сфері забезпечення національної безпеки є сьогодні досить непростим питанням, що зумовлено передусім відсутністю належної систематизації чинного законодавства, продовженням становлення нових суспільних відносин.

Важливою умовою ефективної експертної діяльності органів внутрішніх справ у сфері національної безпеки є взаємоузгодження різних галузей законодавства або наявність комплексної системи нормативно-

правового забезпечення національної безпеки України. Залучення такого широкого спектру галузей законодавства, яке регулює діяльність органів внутрішніх справ у сфері національної безпеки, зумовлене широким спектром їх діяльності, які мають важливе значення для забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Вагоме місце в системі законодавства у сфері забезпечення національної безпеки займає законодавство, що сукупно закріплює систему цінностей, цілей, завдань і заходів у цій сфері, а також визначає наявні та потенційні загрози. Зіставлення можливостей суб'єктів і найбільш актуальних цілей і завдань у сфері забезпечення національної безпеки дозволяє відповісти на питання про потребу утримання названих суб'єктів у певному вигляді.

Слід зазначити, що специфіка регулятивної дії нормативно-правових актів правоохоронних органів у сучасних умовах зумовлена насамперед реальними функціями експертної діяльності ОВС щодо забезпечення внутрішньої безпеки країни, необхідних умов демократичного розвитку суспільства, яка передбачає зміну не лише методів регулювання суспільних відносин, а й зміну самих принципів та пріоритетів у здійснюваній діяльності [5]. Серед нових завдань, що постають перед ОВС України у сфері національної безпеки, є потреба переглянути напрямки експертної діяльності, визначити напрямки пошуку підходів до організації та здійснення охорони громадського порядку.

Пріоритетним щодо розроблення та затвердження концепції реформування ОВС має стати напрямок реформування правоохоронних органів сектору безпеки держави, системно об'єднаних за функціональним принципом як найбільш орієнтований на функціональне призначення забезпечення захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави. Це вимагає проведення поетапної реалізації стратегії реформування системи органів МВС України з урахуванням вимог

сьогодення, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку всіх її складових, на найближчу та віддалену перспективи.

Висновки з даного дослідження. Пріоритети процесів побудови правової держави та євроінтеграції мають змістити основний акцент правоохоронної діяльності саме на захист інтересів і прав громадян як найвищої суспільної цінності та головної мети національної безпеки країни. Це значною мірою буде сприяти виведенню діяльності правоохоронних органів України на європейський рівень. З погляду побудови ефективної системи національної безпеки Української держави важливе і принципове значення набуває використання досвіду експертної діяльності для правоохоронної системи, що мають великий досвід боротьби зі злочинністю й охорони громадського порядку, тісні взаємозв'язки між собою.

Одним із важливих напрямків державного управління експертною діяльністю ОВС у контексті національної безпеки постає розроблення стратегії реформування всієї системи МВС, у якій вони посідають чільне місце як найбільш важлива ланка правоохоронних органів. Вона спрямована на забезпечення готовності ОВС до виконання завдань щодо забезпечення національної безпеки України, підвищення ефективності їх діяльності із захисту прав і свобод людини та громадянина, боротьби з корупцією та злочинністю в її організованих формах.

Перспективи подальших розвідок. У механізмах державного управління формування та реалізації експертної діяльності лише частково впроваджено елементи стратегічного планування, у яких були майже відсутні процедури корегування, не передбачалися заходи структурної та параметричної адаптації, не враховувалися зміни, що відбуваються в суспільстві та органах внутрішніх справ. В Україні визнаються та гарантуються безпека суспільства та громадянина згідно з визнаними принципами і нормами міжнародного права, які мають втілюватися у практику правоохоронних органів.

Органами державної влади в напрямку реалізації нормативно-правових засад діяльності ОВС щодо забезпечення внутрішньої безпеки держави й суспільства зроблено чимало зусиль, однак здійснювані заходи з реформування експертної діяльності не призвели до формування оптимальної системи правового регулювання їх діяльності у сфері національної безпеки. У майбутньому потрібно виходити з комплексного науково обґрунтованого бачення стратегії та тактики реформування органів внутрішніх справ у контексті державного управління України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ворушило В.П., Лебедева А.В. Інформаційна підтримка ОВС України з боку ЗМІ у протидії та запобіганні правопорушень. *Форум права*. 2010. № 4. С. 156-162.
2. Гаврилюк Т. Становлення відносин між поліцією та населенням у європейських країнах: історичні передумови та сучасні тенденції. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. №3(15). С. 54-62.
3. Діденко Н.Г. Організаційно-правові засади правоохоронної діяльності в ЄС: регіональний аспект. *Державне будівництво*. 2013. С. 10-15.
4. Довгань О.І. Особливості механізму системи управління якістю в діяльності органів внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 112-116.
5. Заросило В.О. Централізація та децентралізація в роботі міліції України та поліції зарубіжних країн. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. №3. С. 76-80.
6. Катеринчук І.П. Актуальні проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних органів України. *Форум права*. 2011. № 2. С. 376-380.
7. Криштанович М. Нормативно-правове регулювання діяльності ОВС у сфері забезпечення національної безпеки України. *Державне управління та місцеве самоврядування. ДРІДУ НАДУ*. 2014. Вип. 1.(20). С. 165-174.
8. Коваленко В.В. Поєднання інтересів влади та суспільства як умова подолання організованої злочинності й корупції. *Науковий вісник КНУВС*. 2010. № 2. С. 4-7.

ANNOTATION

Parubchak Ivan. Head of the Department of Public Administration and Administration Lviv National University veterinary medicine and biotechnology named after S.Z.Gzitsky, Doctor of Science in Public Administration

Balashov Anatoliy. Professor of the Department of Public Administration Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Science in Public Administration

PECULIARITIES OF APPROACHES IN PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SYSTEM OF REFORMING EXPERT ACTIVITY OF BODIES OF INTERNAL AFFAIRS IN THE CONTEXT OF NATIONAL

With the proclamation of independence Ukraine has sharply raised the question of national security from external and internal threats. State in accordance with the laws through legislative, executive and judicial authorities must ensure the safety of society and each individual. The successful operation of the system of national security depends on a clear division of influence that are part of this system. Under the Constitution of Ukraine, the organization must provide security in the political, social and economic spheres. Competence of the national security system is determined depending on the nature of the threats inherent in this field. Ministries and other central executive authorities within their impacts, ensure the implementation of laws, decrees of the President of Ukraine, concepts, programs, decisions of public authorities in the field of national security.

Lowest level of national security are the local authorities. They provide national security to meet the needs of administrative and territorial units which they exercise control. Thus, the national security of Ukraine are subject to state control. In activities all over, conducted by the state administration in the area of national security, an important role of the police. The activities of these bodies should be reliable guarantee public safety. Priority of the rule of law and European integration is to shift the emphasis of Law Enforcement to protect the interests and rights of citizens as the highest social value, and the main purpose of national security. Social reality, the concrete results of work of the police to ensure national security, combating crime indicate that actions started considerably lagging behind social realities, often conducted haphazardly and inconsistently.

The basis of constructing the internal affairs of Ukraine scientists offer continental European model of police organization. At the same time, every effort should result in regulatory and legal framework to the European standards,

including Council of Europe recommendations. It is important to significantly reduce the number of law enforcement officers. A special commission to develop a new draft Concept of reforming the Interior, which included well-known scientists and heads of departments of the Ministry of Interior. Its composition began working six groups whose work spryamuvahas on the main activities of the Interior, including the reform of the criminal police; units to combat economic crime investigation, with information of the Interior. The priority for the development and adoption of the concept of reform of the Interior should be the direction of reforming the law enforcement sector security. So you need to have scientifically grounded vision, strategy and tactics of reform.

Key words: expertise, reform, approaches, law enforcement, system, national security, public administration.

References:

1. Vorushylo V.P., Lebedyeva A.V. Informatsiyna pidtrymka OVS Ukrayiny z boku ZMI u protydyiyi ta zapobihanni pravoporushen'. Forum prava. 2010. № 4. S. 156–162.
2. Havrylyuk T. Stanovlennya vidnosyn mizh politsiyeyu ta naselennyam u yevropeys'kykh krayinakh: istorychni peredumovy ta suchasni tendentsiyi. Visnyk Akademiyyi upravlinnya MVS. 2010. №3(15). S.54–62.
3. Didenko N.H. Orhanizatsiyno-pravovi zasady pravookhoronnoyi diyal'nosti v YES: rehional'nyy aspekt. Derzhavne budivnytstvo. 2013. S.10–15.
4. Dovhan' O.I. Osoblyvosti mekhanizmu systemy upravlinnya yakistyu v diyal'nosti orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrayiny. Pravo i bezpeka. 2010. №5 (37). S. 112–116.
5. Zarosylo V.O. Tsentralizatsiya ta detsentralizatsiya v roboti militsiyi Ukrayiny ta politsiyi zarubizhnykh krayin. Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoyi diyal'nosti. 2012. №3. S. 76–80.

6. Katerynychuk I.P. Aktual'ni problemy informatsiynoho zabezpechennya pravookhoronnykh orhaniv Ukrayiny. Forum prava. 2011. №2. S.376–380.

7. Kryshtanovych M. Normatyvno-pravove rehulyuvannya diyal'nosti OVS u sferi zabezpechennya natsional'noyi bezpeky Ukrayiny. Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya. DRIDU NADU. 2014. Vyp. 1.(20). S.165–174.

8. Kovalenko V.V. Poyednannya interesiv vlady ta suspil'stva yak umova podolannya orhanizovanoyi zlochynnosti y koruptsiyi. Naukovyy visnyk KNUVS. 2010. № 2. S. 4–7.